

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕЛЮВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ З МЕТОЮ УПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА

Одним із головних суб'єктів міжнародної економічної діяльності у глобальному просторі стають транснаціональні корпорації (ТНК), спричиняючи зростання концентрації виробництва, інтернаціоналізації господарювання, інтегрування глобальної економіки. Під впливом посилення дії чинників глобалізації та зростання невизначеності глобального економічного середовища, підвищення ролі ТНК у міжнародному виробництві, у експорті капіталу, інтернаціоналізації інвестиційної діяльності обумовлена поява різних підходів і методів до вивчення фінансово-економічного аналізу діяльності ТНК з метою упередження банкрутства.

Ключові слова: глобалізація, концентрація, інтеграція, моделювання, фінанси, аналіз, діяльність ТНК, упередження, банкрутство.

L. PANCHUK

SHEI "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"

FEATURES OF SIMULATION AND ANALYSIS OF THE ORGANIZATION OF TRANSNATIONAL CORPORATION IN ORDER TO PREVENT BANKRUPTCY

Abstract - One of the main subjects of international economic activity in the global environment are transnational corporations (TNC), causing the increase in the concentration of production, the internationalization of management, the integration of the global economy. Under the influence of factors strengthening of globalization and increased uncertainty of global economic environment, increasing the role of TNCs in international production, the export of capital, the internationalization of investment caused the emergence of different approaches and methods to the study of the financial and economic analysis of TNC in order to prevent bankruptcy.

Keywords: globalization, concentration, integration, modelling, finance, analysis, activities of TNC, prejudices, bankruptcy.

Постановка проблеми. Вчені економісти виділяють кілька етапів еволюції транснаціональної діяльності корпорацій в процесі їх становлення та розвитку, пов'язаних з формами експансії, організаційно-управлінської функції, виробничої, науково-технічної тощо.

На початку XXI століття всесвітня мережа підконтрольних підприємств ТНК досягла такого рівня, коли виробництво в приймаючих країнах працює на всесвітній ринку, створюються нові заводи, які випускають ту ж продукцію з однаковою технологією; уніфікується випуск продукції в міжнародному масштабі. ТНК перетворилися на справжню інтегровану світову систему міжнародного виробництва, вони стають глобальними.

Однак, неоднорідність соціально-економічного середовища служить генератором зростання і розвитку транснаціональних формувань, а координація їх діяльності збільшує потенціал в конкурентній боротьбі, яка майже в 40% закінчується банкрутством ТНК.

Тому транснаціональні корпорації вимагають розробки моделювання аналізу їх функціонування з метою запобігання банкрутства.

Аналіз останніх джерел та публікацій. Різноплановий підхід до розгляду особливостей моделювання та організації діяльності ТНК представлений у зарубіжних працях таких учених: М. Портера, С. Харрісона, А. Франка, Д. Даннінга та ін., та вітчизняних учених: Д. Лук'яненко, О. Рогача, О. Галенко, Л. Руденко, Т. Орехової, О. Терещенка, Х. Кметник та ін.

Виклад основного матеріалу. Для обґрунтованого аналізу діяльності ТНК у статті пропонується чітко ідентифікувати такі складники:

- «моделювання»;
- «аналіз діяльності ТНК з метою запобігання банкрутства»;
- «особливості моделювання аналізу ТНК»;
- «особливості організації аналізу діяльності ТНК».

Процес моделювання аналізу діяльності ТНК з метою запобігання банкрутства (подібно до створення моделей у інших секторах фінансово-економічного аналізу) полягає у наступному:

- по-перше, це побудова у чітко визначеному порядку переліку етапів (кроків) та відповідного кола питань, які підлягають аналізу, на кожному з них;
- по-друге, модель забезпечує певним набором макетів аналітичних таблиць та розрахунків, які відобразатимуть конкретні показники діяльності підприємства;
- по-третє, модель передбачає певний набір аналітичних показників (коефіцієнтів) та алгоритм їх розрахунку, які відповідають кожному напрямку аналітичної роботи.

Під «аналізом діяльності ТНК з метою запобігання банкрутства» потрібно розуміти окремий сектор цільового фінансового аналізу, спрямованого на виявлення параметрів кризового розвитку суб'єкта підприємництва, які прогнозують загрозу його банкрутства в майбутньому періоді. Цей сектор фінансового аналізу акцентує увагу на ранньодіагностичному профілактичному характері аналітичних дій, що потребує

більш чутливого інструментарію, порівняно із традиційними підвидами аналізу [1].

Розкриття змісту понять «особливості моделювання аналізу ТНК» та «особливості організації аналізу діяльності ТНК» стосується багатьох аспектів, які умовно можна розбити на такі дві групи аспектів:

- по-перше, самої ТНК як особливо складної форми економічної діяльності на глобальному ринку;
- по-друге, зміни парадигми аналізу неспроможності та фінансово-економічних аналітичних моделей під впливом сучасних тенденцій глобалізації, глокалізації, інформатизації, поступової уніфікації стандартів звітності суб'єктів господарювання та відповідних систем критерії та індикаторів.

Тому, наразі є потреба навести найбільш досконале у науково-правовому розумінні (на думку багатьох науковців) визначення самої ТНК. Його сформульовано у п.1(а) проекту Кодексу поведінки ТНК, який був розроблений в рамках ООН, а також п.3 розділу 3 додатку 1 до Декларації ОЕСР (1976 р.) про міжнародні інвестиції та багатонаціональні підприємства – Керівні принципи для багатонаціональних підприємств:

«ТНК – це підприємство, незалежно від країни походження та форми власності, включаючи приватні, державні або змішані підприємства, з підрозділами у двох чи більше країнах, незалежно від юридичної форми та сфери діяльності цих підрозділів, які функціонують відповідно до певної системи прийняття рішень, що дозволяє здійснювати узгоджену політику та загальну стратегію через один або кілька центрів з прийняття рішень, і в межах яких підрозділи пов'язані між собою відносинами власності або такими відносинами, у яких одне або кілька з підрозділів може чи можуть суттєво впливати на діяльність інших, користуватися спільними знаннями та ресурсами і розподіляти відповідальність з іншими підрозділами» [2].

З поширенням міжнародних економічних відносин проблеми регулювання транснаціонального бізнесу наприкінці минулого століття набули інтернаціонального характеру. У зв'язку із цим зусиллями ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку, Міжнародної торгової палати були прийняті міжнародні зведення правил, що регулюють поведінку суб'єктів господарської діяльності, які займаються міжнародним бізнесом. Значну роботу в цьому напрямі веде і Рада Європи. Міжнародною торговою палатою було прийнято документи, адресовані підприємцям, про загальні норми поведінки інвесторів в іноземній державі та в боротьбі з корупцією.

Особливого значення це питання набуло у зв'язку із розширенням діяльності транснаціональних компаній. Вони через свою організаційну структуру не можуть бути об'єктом регулювання і підлягати праву однієї держави. Саме тому було поставлене питання про створення та прийняття для них кодексу міжнародної поведінки. Проект кодексу поведінки ТНК, розроблений в ООН, було прийнято у 1980 р., а переглядався та уточнювався він ще в 1985 і в 1988 рр. Робота над кодексом триває й нині. З метою регулювання діяльності ТНК в етичному плані розглядалися такі питання:

- забезпечити повагу з боку ТНК до національного суверенітету країн, в яких вони оперують, зобов'язати їх дотримуватися місцевих законів та господарсько-адміністративних розпоряджень;
- зобов'язати ТНК відповідати у своїй діяльності цілям, пріоритетам і політиці країн, в яких вони господарюють, а також поважати місцеві соціальні та культурні принципи і цінності;
- забезпечити повагу з боку ТНК до прав людини і загальних свобод;
- заборонити ТНК втручатися у внутрішньополітичний процес суверенних держав та у міждержавні відносини;
- утримати ТНК від корупції в економіці та політиці.

Функцію допоміжного засобу для становлення міжнародно-правового регулювання діяльності ТНК можуть виконувати рішення Міжнародного суду ООН, як елементу загального механізму міжнародного нормо-творення. Але, як зазначає Кметик Х.В., починаючи з 1989 р. у Міжнародному суді ООН більше не розглядаються справи, в яких хоча б частково зачіпалися інтереси ТНК. Ця ситуація є результатом значного впливу корпорацій на уряди приймаючих країн та країн базування, досить поширеним явищем корупції, що практикується ТНК, а також, відсутністю чітких міжнародно-правових норм, які б регламентували діяльність ТНК, визначаючи механізм розгляду спорів за їх участю та механізм притягнення ТНК до відповідальності [3].

Керуючись таким науково-практичним підходом, сформуємо ті суттєві особливості ТНК, які, на наш погляд, найбільше визначатимуть й відповідні особливості аналізу її діяльності та формуватимуть ключові параметри моделювання фінансового аналізу та діагностики банкрутства ТНК:

- *функціонування підрозділів ТНК у двох (та більше) країнах:* відповідно потрібно враховувати особливості фінансово-економічних систем цих двох (та більше) країн, включаючи й можливі відмінності оподаткування, фінансової звітності тощо;
- *наявність у складі ТНК численних підрозділів із різними видами економічної діяльності, незалежно від їхньої правової форми.* Такі підрозділи можуть бути чи не бути юридичними особами і цей факт не впливає на їхню кваліфікацію як підрозділів ТНК, а от відмінності видів (секторів) економічної діяльності справлятимуть суттєвий вплив на модель фінансового аналізу;
- *можливість існування в ТНК будь-якої форми власності,* включаючи державну: цей чинник також варто відобразити при моделюванні аналізу щодо запобігання банкрутства, особливо в разі наявності державної частки;

- наявність особливої системи прийняття рішень, у якій діють усі підрозділи ТНК, що дозволяє проводити узгоджену політику для цих підрозділів та загальну стратегію всієї ТНК;

- існування одного чи більше центрів прийняття рішень, що визначають стратегію діяльності всієї ТНК та її окремих підрозділів в різних країнах. Правова форма таких центрів також не має значення, однак з точки зору моделювання аналізу фінансової спроможності ТНК це потребує створення механізму горизонтальної координації аналітичних дій структурних підрозділів транснаціональної корпорації щодо розширеного структурного аналізу ознак, які визначені ключовими індикаторами ймовірності банкрутства;

- наявність особливих зв'язків між всіма ланками ТНК, за допомогою яких одна з них може відчутно впливати на діяльність інших, зокрема через надання знань, ресурсів, відповідальності тощо: такий фактор при моделюванні аналізу щодо запобігання банкрутства забезпечує формування взаємоузгодженої внутрішньо-корпоративної фінансово-аналітичної звітності транснаціональної корпорації, зокрема в частині тих її позицій, що дозволяють прогнозувати стан фінансової спроможності структурних елементів корпорації та своєчасно ідентифікувати ймовірність її банкрутства;

- комплексний фактор відносної стійкості транснаціонального виробництва, обумовлений рядом конкурентних переваг організаційно-економічного характеру: інтернаціональна виробнича структура, що ґрунтується на оптимальному розподілі праці між підрозділами, розташованими в різних країнах; розвинута система внутрішньо-фірмового менеджменту, спрямованого на перспективні ринки. [4]

Враховуючи вищевикладені позиції, вважаємо за доцільне наголосити, що сформований перелік ключових параметрів моделювання фінансового аналізу та діагностики банкрутства ТНК потребує обов'язкового врахування при організації проведення такого комплексного аналізу з метою впровадження реалістичної діагностики та своєчасного запобігання банкрутству корпорації.

Моделювання фінансово-економічного аналізу діяльності ТНК в частині виявлення ознак банкрутства слід враховувати, що транснаціональна корпорація – це ієрархічне утворення, єдність якого полягає в обов'язковості рішень центру управління цього утворення для всіх його структурних підрозділів. Транснаціональна корпорація, яка за своєю правовою природою є материнською компанією, якій підпорядковані численні закордонні підрозділи, з організаційного та економічного погляду є єдиним цілим, однак вона не є цілісним юридично оформленим утворенням і тому не підпадає під правове поле окремої держави.

Ґрунтуючись на визначених ключових параметрах моделювання аналізу ТНК, варто також запропонувати впровадження додаткових ідентифікаційних процедур визнання фінансової неплатоспроможності та стану економічної спроможності, зважаючи на особливості загальної та локальних економічних стратегій транснаціональної корпорації.

Узагальнюючи вищевикладені положення, слід визнати, що усі інструменти та процедури щодо аналізу та оцінки діяльності ТНК та загрози її банкрутства мають бути адаптовані до:

- тенденцій глобального ринку;
- посилення дії чинників глобалізації та глокалізації;
- зростання невизначеності глобального економічного середовища.

Ґрунтуючись на таких вимогах і було розроблено блок-схему аналітичної оцінки діяльності транснаціональної корпорації на глобальному ринку з метою запобігання банкрутства, яку загально-схематичним чином представлено на рисунку 1.

Блок-схема зокрема передбачає методи (зовнішній, внутрішній, експрес, розширений), типи (внутрішній, управлінський, спеціальний, зовнішній), види (факторний, територіальний, функціональний, відокремлений), а також групи показників та рівні проведення фінансового аналізу. Блок-схема також враховує можливість особливих інтересів та, відповідно, підходів до аналітичної оцінки діяльності транснаціональної корпорації на глобальному ринку з метою запобігання банкрутства різних користувачів (інвесторів, менеджерів самої ТНК, рейтингових агенцій та ін.) [5].

До числа основних завдань запропонованої схеми аналітичної оцінки діяльності транснаціональної корпорації на глобальному ринку з метою запобігання банкрутства слід віднести:

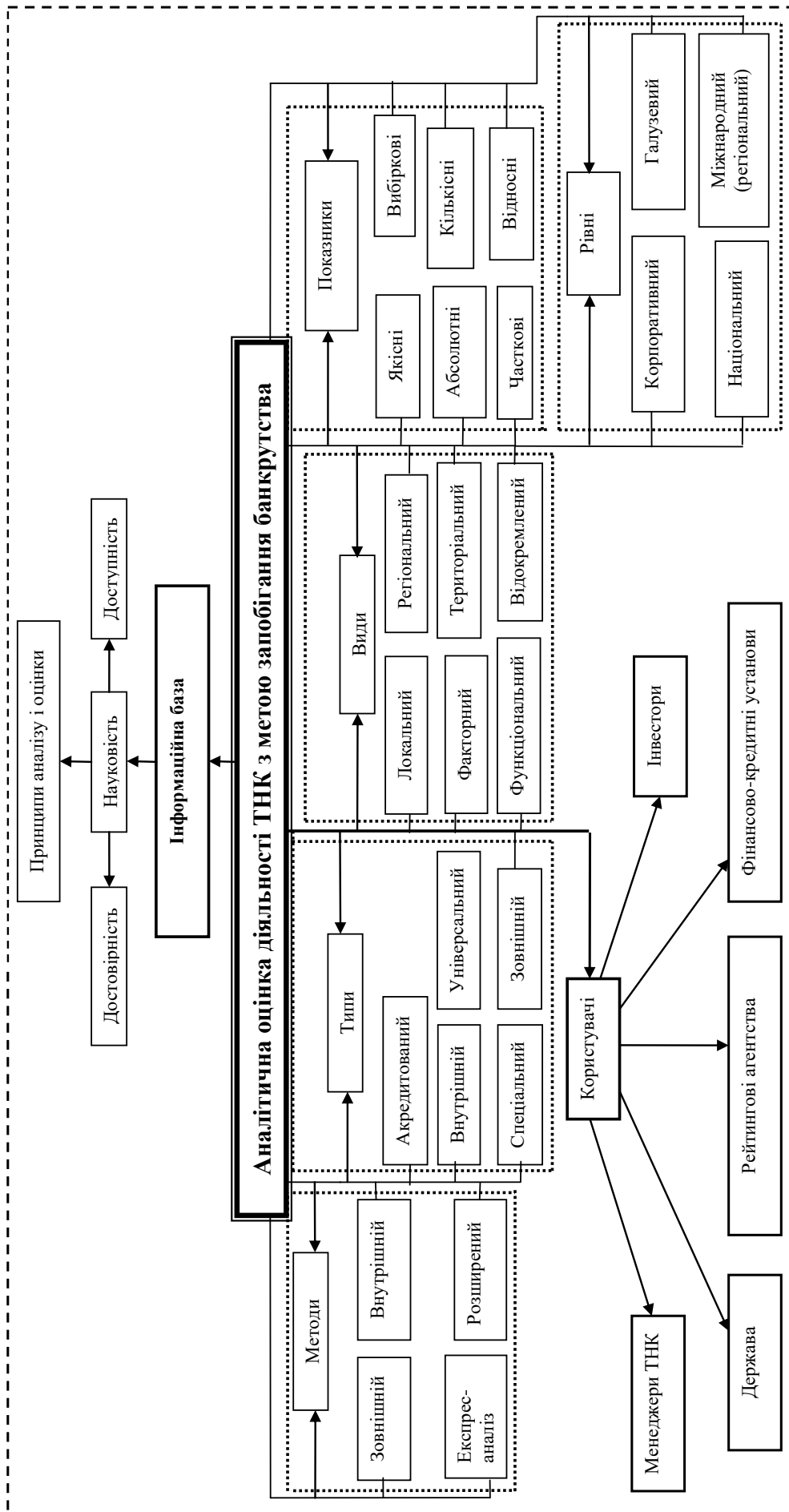
1. Відстеження всіх процесів, які відбуваються у зовнішньому і внутрішньому середовищі і впливають на розвиток неспроможності ТНК, що створить моніторингову базу для своєчасного виявлення цього процесу;

2. Упровадження безперервно діючого оцінювання можливого банкрутства шляхом регулярного обчислення та аналізу комплексу прийнятих індикаторів на основі збору та обробки інформації як з внутрішнього, так із зовнішнього середовища корпорації.

3. Формування інформаційної бази для прийняття ефективних управлінських рішень з метою недопущення виникнення та розвитку неспроможності і розробки стратегії оздоровлення з подальшим аналізом результатів її реалізації.

Аналітична (управлінська) діагностика та оцінка, що включає прогнозування розвитку неспроможності з використанням, як правило, кількісних методів інтерпретації, відслідковує інформацію, коло збору якої не обмежується рамками фінансової звітності корпорації та дозволяє на ранніх стадіях попередити розвиток процесів неспроможності ТНК [6].

Логіка побудови запропонованої блок-схеми передбачає:

ГЛОБАЛЬНИЙ РИНОК

Рис. 1. Блок-схема аналітичної оцінки діяльності ТНК на глобальному ринку з метою запобігання банкрутства (запропоновано автором)

- формування структури та послідовності проведення аналізу відповідно до принципів доступності, достовірності та науковості;
- розробку організаційної моделі управління сектором фінансового аналізу спроможності ТНК з метою запобігання банкрутству;
- побудову бізнес-процесів управління, визначення зон відповідальності та повноважень працівників фінансового департаменту;
- формування формату результатів, які є ключовими для виявлення ознак банкрутства, визначення механізму та індикаторів їх досягнення;
- створення механізму горизонтальної координації аналітичних дій структурних підрозділів ТНК
- визначення особливих підходів до розширеного структурного аналізу ознак, які визначені ключовими індикаторами ймовірності банкрутства компанії;
- консолідацію різномірної фінансової та не фінансової інформації;
- виділення окремих аналітичних блоків щодо різносторонньої економічної діяльності у складі однієї корпорації;
- впровадження, у разі потреби, антикризової системи управління активами, нової інвестиційної політики із вибором ефективних напрямів інвестування, формування політики оптимізації грошових потоків;
- ухвалення рішень з приводу показників, індикаторів та коефіцієнтів, які будуть використовуватись при побудові класифікаційних функцій щодо виявлення ознак неспроможності;
- побудову системи класифікаційних функцій за допомогою дискримінантного аналізу і визначення їх характеристик.

Фінансова діагностика включає збір та інтерпретацію інформації, що виходить із фінансової підсистеми корпорації, за допомогою фінансового аналізу з використанням в якості інформаційної бази фінансову звітність корпорації [7].

Висновок. Виходячи з таких положень, у запропонованій комплексній блок-схемі аналітичної оцінки діяльності ТНК на глобальному ринку з метою запобігання банкрутства передбачено впровадження аналітичного інструментарію економічної, управлінської, фінансової діагностики та упередження ймовірного банкрутства транснаціональної корпорації шляхом формування базових конструкцій щодо диференціації діагностичних процедур для різних за видами діяльності структурних елементів транснаціональної корпорації як системи (виробничих, збутових, фінансових компаній, банків, науково-дослідних підрозділів тощо), а також щодо можливості їх кореляції у єдині симптоматичні критерії і показники загальноекономічної діяльності транснаціональної корпорації.

Література

1. Галенко О.М. Фінансовий аналіз підприємств з метою запобігання банкрутства, щоб: теорія і методологія : дис. ... д.е.н. : 08.00.09 / О.М. Галенко ; ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – К., 2009. – 34 с.
2. Beaver W. What Should Be the FASB's Objectives in Brown L. The Modern Theory of Financial Reporting / W. Beaver. – Business Publications Inc., Texas, 1987.
3. Кметик Х.В. Міжнародно-правові проблеми функціонування транснаціональних корпорацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. ю. н. : спец. 12.00.11 – міжнародне право / Х.В. Кметик. – Харків, 2010. – 19 с.
4. Руденко Л.В. Експертно-аналітична діагностика фінансової діяльності ТНК / О.Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін. // Стратегії економічного розвитку в умовах глобалізації : [монографія]. – К. : КНЕУ, 2001. – 538 с.
5. Панчук Л.В. Транснаціональні корпорації як об'єкт міжнародної економічної системи / Л.В. Панчук // Гуманітарні та соціальні науки в Європі: досягнення та перспективи, перший міжнародний симпозиум, м. Вена, Австрія 18 грудня 2013. – Том 2. – С. 313–320.
6. Панчук Л.В. Транснаціональні корпорації: соціально-економічна сутність / Л.В. Панчук // Формування ринкової економіки : збірник наукових праць ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – К. : КНЕУ, 2011. – Випуск 26. – С. 51–58.
7. Панчук Л.В. Діагностика як інструмент обґрунтування антикризових заходів / Л.В. Панчук // «Україна: схід – захід, проблеми сталого розвитку» : збірник тез всеукр. науково-практ. конф. 22-23 вересня / Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. – Донецьк, 2011 С. 328–331.

Рецензія/Peer review : 20.11.2015 р.

Надрукована/Printed : 15.12.2015 р.

Стаття рецензована редакційною колегією